

כל המתאבל על ירושלים יזכה לראות בנחמת ירושלים

אתה תקום תרחם ציון כיעת לחננה כירבא מועד:

חיבטים לשוניים ואתחנן עג

דקדוקי קריאה בפרשה ובהפטרות ובראשון של עקב

ג כג ואתחנן: הנ"ן בפתח. אדני יי: אע"פ שבספר תורה כתוב שם הויה כאן הוא נקרא: אלהים.
יש לשים לב לניקוד שם הויה, הניקוד שהובא כאן מתאים לשם אלה'
ג כה אעברה: העי"ן בשווא נח. הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹ: יש להאיץ מעט את קריאת
התיבה הַזֶּה להסמיכה לתיבה הקודמת שכן הטפחא הוא המפסיק העיקרי הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה -
וְהַלְבָּנוֹ

ג כו אל-תוסף: הטעם בתי"ו מלעיל, הסמ"ך בסגול

ד ב על-הדבר אשר אנכי: תיבת על-הדבר מוטעמת בפשטא ולא בקדמא

ד ט השמר: במלעיל

ד י כל-הימים אשר הם חיים: יש לשים לב לצירוף הטעמים הלא כל כך מצוי, פשטא-קדמא-
מהפך-פשטא

ד יא וההר: בגרשיים ולא ברביע

ד יב זולתי: מלרע, הטעם לא נסוג

ד יד ואתי: בגרשיים ולא ברביע

ד טז ויוצאך בפניו: הבי"ת שבראש תיבת בפניו בדגש קל למרות שהתיבה שלפניה בטעם משרת
ומסתיימת בהברה פתוחה (ראה הערה 3)

ד יח באדמה: הבי"ת בקמץ

ד כא עברי: העי"ן בקמץ קטן

ד כג פן-תשכחו את-ברית ה': פשטא-מהפך-פשטא ולא קדמא-מהפך-פשטא. תמונת כל: טעם
נסוג אחור למ"ס, כן הדבר גם בהמשך

ד כד קנא: דגש חזק בנ"ן, לשון קינאה

ד כה ועשיתם פסל: טעם נסוג אחור לשי"ן. בעיני ה'-אלהיך: המרכא במילה בעיני ושם ה'
מוקפת למילה שלאחריה ולא במרכא

ד כו העידתי: במלעיל, טעם תלישא אינו מורה על מקום ההטעמה

ד ל ושבתי ושמעתי: שתיהן במלרע

ד לא נשבע: יש להקפיד על קריאת העי"ן שלא תישמע כה"א

ד לב הנהייה: ה"א שנייה בשווא נח

ד לג השמע: במלעיל ונחץ קל במ"ם מפני הגעיה

ד לב הראת: הה"א בקמץ קטן

ד לו לִי־סֶרֶךְ: כ"ף סופית דגושה

ד לח לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמָיִם: יש לשים לב לצירוף הטעמים הנדיר. לְתֶת-לָּךְ: געיה בלמ"ד הראשונה

ד לט : וַיִּדְעַתָּה ... וְהִשְׁבַּתָּ: שתיהן מלרע

ד מ וְשִׁמְרָתָּ: מלרע

ד מא מִזְרָחָה: במלרע, הזי"ן בשווא נח והרי"ש אחריה בשווא נע, לא בקמץ

ד מג מְמַנְשִׁי: געיה בלמ"ד והמ"ם בשווא נע

ד מח שִׁיאָן: שי"ן שמאלית

ה ג אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם כָּלָנוּ חַיִּים: יש להאיץ מעט את קריאת תיבת הַיּוֹם המוטעמת בטפחא, להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע כאילו המפסיק העיקרי הינו התביר: אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם - כָּלָנוּ חַיִּים. אֵלֶּה פֶּה: ללא דגש בפ"א

בטעם תחתון: מִבֵּית עֲבָדִים במונח-אתנחתא ולא במרכא-סו"פ, דהיינו, פסוק ראשון מתחיל אֲנֹכִי ה' ומסתיים עַל-פָּנַי. יוצא לפי זה שפסוק זה כולל את כל הדיבר הראשון ותחילת הדיבר השני.

לקוראים בטעם עליון: מִבֵּית עֲבָדִים במרכא-סו"פ. אין להשגיח כלל על הרביע שיש בקורן במילה עֲבָדִים. תיבת אֲנֹכִי מוטעמת בטפחא כך שכל הדיבר הראשון בפסוק אחד. הפסוק השני מתחיל לֹא יְהִי־לָּךְ וטעם אתנח בתיבת לְשֹׁנָאִי. יוצא שכל דיבר ודיבר נתון בפסוק נפרד.

ההערות הבאות מתייחסות בעיקר לקריאה בטעם עליון:

ה ו אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ... עֲבָדִים: הדיבר הראשון כולו בפסוק אחד, תיבת עֲבָדִים בטעם סו"פ (סילוק)

ה ח כָּל-תְּמוּנָה: יש להיזהר לא להוסיף וא"ו החיבור כמו במקבילה בפרשת יתרו

ה ט תַּעֲבִידֶם: התז"ו בקמץ גדול והעי"ן בקמץ קטן. קָנָא: קו"ף פתוחה, יש להקפיד על הדגשת הנז"ן כן הדבר בהמשך בפרק ו טו

ה י וְעָשָׂה חֶסֶד: טעם נסוג אחור לעי"ן. לְאֶלְפִים: הלמ"ד הראשונה בפתח

ה יג לפי טעם תחתון: וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתָךְ ולפי טעם עליון: וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתָךְ. בטעם התחתון וְעָשִׂיתָ בטיפחא ואז הכ"ף בתיבה כָּל דגושה; בעליון וְעָשִׂיתָ במונח ועל כן הכ"ף בתיבה כָּל, רפויה

ה יד אַתָּה וּבִנְךָ-וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ-וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וְחֹמְרְךָ וְכָל-בְּהֶמְתְּךָ: יש לשים לב להבדלים בין מקרא זה לבין המקבילה בפרשת יתרו (גם במילים גם בטעמים)

ה טז יִיטֵב לָּךְ: טעם נסוג אחור לז"ד

ה יז וְלֹא תִנָּאֵף וְלֹא תִגְנֹב: וא"ו החיבור בראש כל דיבר בשונה מפרשת יתרו תחתון: לֹא תִרְצָח וְלֹא תִנָּאֵף: בשתי מערכות הטעמים, הצד"י והאל"ף קמוצות. התז"ן בתחתון רפויות, ובטעם עליון בדגש

ה יח וְעִבְדוּ וְאַמְתּוּ שׁוֹרֵי וְחִמְרוֹ: וא"ו החיבור מנוקדת שוא, פתח, פתח (ניקוד בפתח לפני גרונית חטופה למנוע שני חטפים בראש מילה)

ה כ כְּשִׁמְעֶכֶם: השי"ן בקמץ קטן

ה כד וְשִׁמְעַ: געיה בשורק והשי"ן בשווא נעי

ו ב מִצֹּדֶ: כ"ף סופית רפויה

ו ד שִׁמְעַ: יש להקפיד בקריאת העי"ן. יִשְׂרָאֵל: להיזהר לא לומר אִישְׂרָאֵל. ובאותיות אנגליות: Yisrael ולא Israel

אָחָד: לפי הדין צריכים להאריך בדלי"ת²

ו ז בְּשִׁבְתֶּךָ בְּבֵיתְךָ: הבי"ת שבראש תיבת בְּבֵיתְךָ בדגש קל למרות שהתיבה שלפניה בטעם משרת ומסתיימת בהברה פתוחה³. וְבִשְׁכַּבְּךָ: הבי"ת אחרי הוי"ו בשוא נח אע"פ שבאות לפניו יש געיה

ו י לֹא־תִיָּד לְאַבְרָהָם: שתי תיבות רצופות בטעם תביר. לָתֵת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד

ו יא וּבָתִּים: אזלא-גרש באותה תיבה ובהברות סמוכות, הת"ו דגושה. לֹא־מֵלֶאכֶת: במלעיל

ו יג תִּירָא וְאַתָּה תַּעֲבֹד: יש להזהר מפסוק דומה: דברים י כ תִּירָא אֶתָּה תַּעֲבֹד

ו טז בַּמָּסָה: כאן הבי"ת בפתח בשונה ממשנהו בפרשת וזאת הברכה

ו יח יֵיטִב לָךְ: טעם נסוג אחור ליר"ד. וּבָאתִי: במלעיל

ו כ כִּי־יִשְׁאַלְךָ: האל"ף בקמץ רחב והלמ"ד בשוא נע

ו כג לָתֵת לָנוּ: טעם נסוג אחור ללמ"ד

ו כה תִּהְיֶה־לָנוּ: געיה בת"ו ודגש חזק בלמ"ד מדין דחיק

ז א גִּזְיִם־רַבִּים: געיה בגימ"ל

ז ב תִּחַנְּגֶם: החי"ת בקמץ קטן

ז ה כִּי־אֵם־כָּה: כי במקף ולא במונח

ז ז הַמַּעֲטִ: המ"ם בשווא נח

ז ח מִיד פֶּרַעַה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם: טעם טפחא בתיבת מִיד

ז י לְהַאֲבִידוֹ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף

הפסרת ואתחנן, ישעיהו מ א-כו:

ב עַל־לֵב: יש להקפיד על הפרדת התיבות

ד כָּל־גֵּיאָ: היר"ד והאל"ף נחות (אינן נקראות, כאילו כתוב ge בלטינית)

¹ לא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים שאז מטרת החטף היא, כיוון שהוא באות שאינה גרונית, להורות על קריאה בשווא נע

² אָחָד: במבטא רגיל שאינו מבחין בין דל"ת דגושה לרפויה, או יותר נכון בדלי"ת דגושה, אי-אפשר להאריך בדלי"ת, יש שכדי "לפתור" בעיה זו מוסיפים כעין צליל של נו"ן מתמשך ואין זה פתרון

³ במחברת התיגאן כלל זה מכונה "כלל הצבותות", כאשר בראש המילה בי"ת או כ"ף כשהן אותיות שימוש, ואחרי הבי"ת בי"ת נוספת או פ"א; ואחרי הכ"ף כ"ף נוספת – אותיות אלה דגושות.

ז נָבַל-צֵיץ: הטעמה משנית בנו"ן⁴ נִשְׁבָּה בּוֹ: טעם נסוג אחור לנו"ן ודגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק. אָכֵן חֲצִיר הָעֵם: סדר הטעמים כאן הוא מרכא טיפחא סילוק⁵

ח נָבַל צֵיץ: טעם נסוג אחור לנו"ן והטעמה משנית בב"ת

י מְשָׁלָה לוֹ: טעם נסוג אחור למ"ם והשי"ן בשווא נע

יב וְכָל: הכ"ף בקמץ רחב! (לשון מדידה)⁶

יג מִי-תִכֵּן אֶת-רוּחַ הָ: טעם טפחא בתיבת אֶת-רוּחַ, יש להיזהר מדפוסים משובשים אשר הטעימו טפחא בתיבת מִי-תִכֵּן ויש בכך כדי לשבש את משמעות המקרא, וחמור מכך הזיוף הנוצרי ש"תכן" הטעימו בפשטא, ו"רוח ה'" במונח זקף קטון⁷ וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעָנּוּ: טעם טפחא בתיבת וְאִישׁ ולא במרכא כבחלק מהדפוסים

יד אֶת-מִי נוֹעֵץ: העי"ן בקמץ⁸

יח תִּדְמִיּוֹן: המ"ם בדגש חזק ובשווא נע, לא בחירק, בדומה לו בהמשך פס' כה. תִּעְרְכוּ לוֹ: הטעם נסוג לתי"ו⁹

יט וְצִרְף בְּזָהָב יִרְקַעֵנּוּ: טעם טפחא בתיבת וְצִרְף.

כ הַמְסִכֵּן: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע

כג שְׁפָטִי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לשי"ן

כד בַּל-שָׁרֵשׁ: במלרע. וְגַם-נִשְׁף בָּהֶם: תיבת וְגַם במקף ולא בקדמא

כו נִעְדָּר: העי"ן בשווא נח

ראשון של פרשת עקב:

ז יג וְאַהֲבָךְ: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת האל"ף החטופה, הטעמה משנית בה"א והבי"ת אחריה בשווא נע: ו-אָה-בְךָ. וְיִבְרָכֶךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי. לָתֵת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד

ז טז נָתַן לָךְ: אין טעם נסוג אחור לנו"ן

ז כד וְהֶאֱבֹדְתָּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף

ז כה וְלִקְחֹתָ לָךְ: תיבת וְלִקְחֹתָ במלרע ואין טעם נסוג אחור, כנ"ל בהמשך הפסוק תִּנְקֶשׁ

⁴ במילים מוקפות לא מקובל לדבר על המילה המוקפת (הראשונה) מלעיל או מלרע כי שתי המילים נחשבות לאחת. כאן הושם טעם בנו"ן להראות על העמדה משנית, וגעיה בב"ת העמדה קלה יותר. בכתר ארם צובא יש כאן מקף המחבר למילה הבאה. ר"מ ברויאר ז"ל השווה לפסוק הבא והשמיט את המקף. גם במהדורת דותן ע"פ לנינגרד אין מקף. לפי הטעמה זו יש שוויון מוחלט בין שני הפסוקים.

⁵ כן הוא בכתר ארם צובא ובלנינגרד. לכן אין לחוש כלל להטעמה ההפוכה בקורן

⁶ יש שני מקומות (חוץ מכאן) ש"כל" הוא בקמץ אבל כיון שהוא בטעם הוא נקרא בקמץ רחב. משלי יט ז: כָּל אֲחִי-

רֶשׁ וְשֹׁאֵהוּ; תהלים לה י כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֱמָרְנָה נֶאֱמַר בְּסוֹף "נשמת כל חי". אמנם עיין בגליון תהלים לה א

⁷ יש כאן ניסיון נוצרי מסיונרי לשרבב את רוח הטומאה לכתבי הקודש! עיין בגליון ואתחנן סז

⁸ בניגוד לדברי ראב"ע, אבל כא"צ [גם לנינגרד] מכריע

⁹ במקומות בודדים נסוג הטעם שתי תנועות אחורה כמו נערמו מים או יערפו טל

”תבנית כל בהמה אשר בארץ תבנית כל צפור כנף אשר תעוף בשמים” (ד.יז).

בשפת היום היום ברור לכולנו מה פירוש המילה 'צפור' וכך גם משמעותה בפסוק שב"עשרת הדיברות". לאמיתו של דבר הנושא כלל אינו פשוט ו"מאחורי הקלעים" מתנהלים, בספרות חז"ל והמפרשים, דיונים רבים סביב שלושה נושאים בעלי משמעות הלכתית. א. כשרות – "כל צפור טהרה תאכלו דברים יד יא". ב. שילוח הקן – "כי יקרא קן צפור לפניך בדרך..." ג. ציפורי מצורע – "ולקח למטהר שתי עפרים חיות טהרות". שאלה מרכזית המלווה את הדיון בפסוקים אלו היא מהם המינים הנכללים בשם 'צפור' ובעיקר האם הוא כולל גם ציפורים טמאות.

'ציפור' ו'עוף'

בספרי (דברים, פרשת ראה פיסקא צח) אנו מוצאים: "אמר רבי יאשיה: כל מקום שנאמר צפור, בטהורה הכתוב מדבר. אמר רבי יצחק: עוף טהור נקרא עוף ונקרא צפור, והטמא אין נקרא אלא עוף בלבד". אנו מוצאים מדרש זה גם בגמרא בחולין (קל"ט, ב) המבדרת מדוע עוף טמא פטור ממצוות שילוח הקן: "עוף טמא פטור מלשלה. מנא הני מילי? א"ר יצחק: דאמר קרא כי יקרא קן צפור לפניך, עוף משמע לן בין טהור בין טמא. צפור טהור אשכחן (מצאנו) דאיכרי (שנקרא) צפור, טמא לא אשכחן דאיכרי צפור". הספרי מבחין בין שני שמות: השם 'עוף' כולל בתוכו גם עופות טמאים ואילו 'צפור' הוא עוף טהור בלבד.

מאידך גיסא בספרא (מצורע פרשה א יא-יב) אנו לומדים: "ולקח ציפורים, מיעוט ציפורים שנים אם כן למה נאמר שתי? שיהיו שוות ... טהורות ולא טמאות, טהורות ולא טריפות". העובדה שהמדרש משתמש במילה "טהורות" למעט ציפורים טמאות מלמדת שמלכתחילה השם "צפור" כולל גם מינים טמאים. מקור תנאי נוסף לשיטה זו הוא מדרש תנאים (דברים, כב ו): "והאס רבעת על האפרחים. יכול עוף טמא רובק על ביצי עוף טהור, ועוף טהור רובק על ביצי עוף טמא, יהא חייב לשלח? ת"ל: והאס רבעת על האפרחים, עד שיהיו כולן מין אחד". על הקשר בין שיטת הספרא ומדרש התנאים עמד המלבי"ם (דברים, כב ו): "מה שכתב למעט עוף טמא רובק על ביצי טהור סותר להנאמר בש"ס שלמד לה ממלת צפור שהוא רק טהור, וצריך לומר דברייתא זאת אזלא כשיטת הספרא מצורע (ס' יא) שגם טמא אכרי צפור".

למסקנה דומה ניתן להגיע גם מפשטם של פסוקים רבים במקרא כמו למשל הפסוק בפרשתנו, שהרי אין זה סביר שתבנית הצפור שהתורה אסרה היא רק צפור טהורה. פסוקים נוספים הם: "חתפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה" (עמוס, ג.ה), "עד יפלו חץ כבדו כמהר צפור אל פח ולא ידע כי בנפשו הוא" (משלי, ז.כג). קשה להניח שמשל הציפור הנופלת לפח מתייחס לציפורים טהורות בלבד שהרי כל הציפורים חשופות לסכנה זו.

צפמוף ושירה

ברמב"ן (ויקרא, יד.ד) אנו מוצאים שיטה שלישית. לאחר שציטט את פירוש רש"י בציווי ציפורי מצורע, "טהורות" – פרט לעוף טמא לפי שהנגעים באים על לשון הרע שהוא מעשה פטיט לפיכך הוצרכו בטהרתו צפרים שמפטרטין תמיד בצפצוף קול", הקשה: הרי יש עופות רבים שאינם משמיעים קולות, ואם כן כיצד ייתכן לומר שציפורים הן כלל העופות? כפתרון לשאלתו הציע הגדרה שונה ל"צפור": "והנכון בעיני, ששם צפור כלל לעופות הקטנים המשכימים בבקר

לצפצף ולשורר, מלשון ארמית צפרא, וכן 'ישוב ויצפור' (שופטים ז,ג), ישכים בבקר..."

ירקון. צילום: משה חובב

להעמקה ותגובות: במדור "להרחיב" בפורטל הדף היומי (ברכות, לג,ב).

ו ד משה אוסי הפסוק "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (וי ד') טבוע עמוק בעם ישראל ומלווה את היהודי במשך כל ימי חייו – מלידתו ועד מותו. מה משמעותו? בעל ספר החינוך מגדיר זאת כ"מצות אחדות ה' שנצטוונו להאמין כי ה' יתברך הוא הפועל כל המציאות, אדון הכל, אחד בלי שום שיתוף". כלומר, זוהי הצהרת יסוד של המונותאיזם – האמונה באל אחד.

הרמב"ם בהלכות יסודי התורה רואה בפסוק הוכחה פילוסופית, לכך שהאל אינו גוף: "והואיל ואינו גוף, לא יארכו לו מאורעות הגופות כדי שיהיה נחלק ונפרד מאחר, לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד". אם כן, נוסף לאמונה באל אחד, יש כאן הצהרה לגבי מהות האל. רש"י מחלק את הפסוק בין הווה לעתיד: "ה' שהוא אֱלֹהֵינוּ עתה ולא אלוהי האומות .. הוא עתיד להיות ה' אֶחָד". היכן כתובות בפסוק התוספות הללו "ולא אלוהי האומות", ו"עתיד להיות"?

כדי להבין את פירושו של רש"י ראוי שנעיין בדברי הראב"ע השואל, מדוע מופיע שם ה' פעמיים בפסוק, הרי אפשר היה לומר: "ה' אלוהינו אחד". "ואם כן מה טעם לאומרו פעם שנית?" ומשיב, ששם ההויה הראשון הוא שם עצם ממש – שם האל, ובפעם השנייה בפסוק הוא משמש כשם תואר, במשמעות היה – הווה ויהיה. דבריו אלו יסייעו להבין את דברי רש"י; הוא רואה בהדגשה 'אלוהינו' – שהוא שלנו ולא אלוהי האומות, ואת החזרה השנייה של שם השם, הוא מסביר מלשון הויה – יהיה, שהוא עתיד להיות ה' אחד לכל האומות. ולפי זה פירוש הפס' יהיה: שמע , אתה עם ישראל, הָבֵן והתבונן, ה' שהוא כעת רק אלוהינו, יהיה בעתיד ה'אחד של כל העולם, ותפקידכם להפיץ רעיון זה.

הרמב"ן מעיר, שבדרך כלל משתמש משה בלשון "ה' אלהיך" או "ה' אלהיכם", אבל כאן הדגיש משה "ה' אלוהינו", כי לא רצה להוציא עצמו מן הכלל.

הרשב"ם מפרש: "ה' הוא לבדו אלוהינו ואין לנו אלוה אחר עמו" (אחד=לבדו).

ראוי לציין שתפילת "עלינו לשבח" כוללת את שתי הפרשנויות הנ"ל: החלק הראשון מדבר על האל הלאומי של עם ישראל: "שלא עשנו כגויי הארצות"; "הוא אלוהינו ואין עוד

(אחר)¹⁰. ואילו הקטע השני מתייחד ב"תיקון עולם במלכות שדי" וקבלת עול מלכות ה' לעתיד לבוא ע"י "כל יושבי תבל" – אמונה אוניברסאלית. ולא פלא הוא שתפילה זו, שביסודה נאמרת ברה"ש (שהרי כל האנושות עומדת למשפט), מסתיימת במלים זהות של 'שמע': "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד" (זכ' י"ד ט'). ויתרה מזאת, הן 'שמע' והן 'עלינו' – פותחות ומסיימות במלה 'עד': שמע... אחד; עלינו... אין עוד – על כן... ה' אחד (שני עדים). ולא פלא הוא שאנוסי ספרד קידשו שם שמים והעידו על אחדות הבורא, כשתפילת "עלינו לשבח" ה' אחד" בפה"ס¹¹. וגם אנו – מתחילים את התפילה ב'שמע' ומסיימים ב'עלינו' כדי לחתום עם הרעיון הנשגב, שכל האנושות תתאחד באחרית הימים בהכרת רוממות ה' וייחודו – "ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד". (וראו שלא נרוץ החוצה כש"עלינו" בפיו).

היבטים לשוניים תהלים קה

דקדוקי קריאה

תהלים קה:

יש להיזהר לא להחליף בין הנוסח כאן לעומת הנוסח שאנו רגילים לו בתפילת שחרית שמקורו בשירת אסף בדברי הימים א טז

ג קִדְּשׁוּ: הקו"ף בקמץ קטן

ה וּמִשְׁפָּטֵי־פִי: אין להחליף עם דברי הימים וּמִשְׁפָּטֵי־פִיהוּ:

ו זָרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ: ולא כד"ה: זָרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ

ח זָכַר: ולא כד"ה: זָכְרוּ

ט לִישָׁחֶק: שי"ן שמאלית ולא בצד"י¹²!

יא אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן ולא כד"ה: בלי אֶת

יב בְּהִיזְתָּם ולא כד"ה: בְּהִיזְתְּכֶם

יג מִמִּמְלָכָה: ללא וא"ו החיבור

יד לֹא־הֵנִיחַ אָדָם ולא כד"ה: לֹא־הֵנִיחַ לְאִישׁ לְעֶשְׂקָם: העי"ן בקמץ קטן נִיכָח: מלעיל!

טו וְלִנְבִיאִי: בלמ"ד ולא בב"ת

יט צִרְפָּתָהּ: הת"ו בשווא נח מפני שלפניו תנועה גדולה ומוטעמת

כ שָׁלַח: טעם נסוג אחר לש"ן

כא שְׁמוֹ: במלרע ובחולם בניגוד להמשך כז שְׁמוֹ־בָם

כב לְאַסֵּר: האל"ף בשווא נח

כח שָׁלַח: טעם נסוג אחר לש"ן. וְלֹא־מָרוּ: במלרע

¹⁰ א"ה: ברוב הנוסחאות לא גורסים "אחר" יש נוהגים שהש"ן במוסף ראש השנה בברכת מלכיות מכריז: הוא אלה ואין עוד אחר, והקהל עונה: אמת!

¹¹ א"ה: לי זכור שכן היה בגזרת בלויאש בשנת תתקלא, לא מוכר לי מספרד. עיין עמק הבכא.

¹² פסוק זה נאמר אחרי ברית מילה ולפעמים טועים ואומרים ליצחק.

צוין לעיל בלוח דקדוקי הקריאה על ההקבלה של מזמור זה לשירת אסף בדברי הימים. מסופר שם על הבאת ארון הברית לירושלים, והשירות והתושבחות שליוו את המאורע. ובפסוק ז שם (ד"ה א טז) ביום ההוא אז נתן דוד בראש להדות לה' ביד-אסף ואחיו: רק חמישה עשר פסוקים מהשירה שם מובאים כאן, ובהמשך עובר המזמור לירידת אבותינו מצרימה וליציאתם משם עד לכניסתם לארץ ישראל. נציב כאן זה מול זה את הנוסח של אותם פסוקים בתהלים לעומת דברי הימים בהבלטים ההבדלים הקלים ביניהם. יש לציין בהתבוננות בטעמי אמ"ת (א'יוב מ'שלי ת'הלים) מול טעמי שאר הספרים, שהפסוקים בשירת אסף בדברי הימים נחצים ע"י זקף ולא ע"י אתנת. יתכן בגלל שזו שירה. יש מקומות שמפסיק קל הופך משרת במערכת הטעמים האחרת.

דברי הימים א טז

תהלים קה

[ח] הודו לה' קראו בשמו

[א] הודו לה' קראו בשמו

הודיעו בעמים עלילותיו:

הודיעו בעמים עלילותיו:

[ט] שירו לו זמרו-לו

[ב] שירו-לו זמרו-לו

שיחו בכל-נפלאותיו:

שיחו בכל-נפלאותיו:

[י] הטהללו בשם קדשו

[ג] הטהללו בשם קדשו

ישמח לב מבקשי ה':

ישמח לב מבקשי ה':

[יא] דרשו ה' ועזו

[ד] דרשו ה' ועזו

בקשו פניו תמיד:

בקשו פניו תמיד:

[יב] זכרו נפלאותיו אשר עשה

[ה] זכרו נפלאותיו אשר עשה

מפתיו ומשפטי-פיהו:

מפתיו ומשפטי-פיהו:

[יג] זרע ישראל עבדו

[ו] זרע אברהם עבדו

בני יעקב בחיריו:

בני יעקב בחיריו:

[יד] הוא ה' אלהינו

[ז] הוא ה' אלהינו

בכל-הארץ משפטיו:

בכל-הארץ משפטיו:

[טו] זכרו לעולם בריתו

[ח] זכרו לעולם בריתו

דבר צוה לאלף דור:

דבר צוה לאלף דור:

[טז] אשר ברת את-אברהם

[ט] אשר ברת את-אברהם

ושבועתו ליצחק:

ושבועתו ליצחק:

[יז] ויעמידה ליעקב לחק

[י] ויעמידה ליעקב לחק

לישראל ברית עולם:

לישראל ברית עולם:

[יח] לאמר לך אתן ארץ-כנען

[יא] לאמר לך אתן את-ארץ-כנען

חבל נחלתכם:

חבל נחלתכם:

[יט] בהיותכם מתי מספר

[יב] בהיותכם מתי מספר

כמעט וגרים בה:

כמעט וגרים בה:

[ג] וַיִּתְּהִלְכוּ מִנְּוִי אֶל-גְּוִי

וּמִמְּלָכָה אֶל-עַם אֲחֵר:

[כא] לֹא-הִנִּיחַ לְאִישׁ לַעֲשֹׂקָם

וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים:

[כב] אֶל-תִּגְעוּ בְּמִשְׁיָחִי

וּבִנְבִיאִי אֶל-תִּרְעוּ: פ

[ג] וַיִּתְּהִלְכוּ מִנְּוִי אֶל-גְּוִי

וּמִמְּלָכָה אֶל-עַם אֲחֵר:

[יד] לֹא-הִנִּיחַ אֲהָם לַעֲשֹׂקָם

וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים:

[טו] אֶל-תִּגְעוּ בְּמִשְׁיָחִי

וּלְנְבִיאִי אֶל-תִּרְעוּ:

הקדמת הרד"ק למזמור: זה המזמור חברו דוד כשהעלה הארון מבית עובד אדום אל עיר דוד, ונתנו לאסף ואחיו לשורר אותו לפני הארון, כמו שכתוב בדברי הימים (ד"ה א טז); ושם כתוב זה המזמור עד "ובנביאי אל תרעו" (שם, כב), אלא שיש ביניהם שני מעט במלות שונות, והענין אחד; וכשחבר דוד זה ספר תהלים, כתב בו זה המזמור והאריך בו בספור זרע אברהם עד שנכנסו לארץ ישראל; ושם כתב שני המזמורים: זה המזמור ומזמור "שירו לה' כל הארץ" (תה' צו; ד"ה א, טז, כג ואי'). ואמרו רבותינו ז"ל (סע"ר יד), כי 'הודו לה' אמרו בבקר ו'שירו לה' אמרו בין הערבים; וכן אמרו אלה שני המזמורים תמיד בכל יום לפני הארון, עד שהביא שלמה את הארון לבית עולמים.

א קִרְאוּ בְּשֵׁמוֹ רַב־ע: להורות דרך השם, כמו אברהם: "ויקרא שם בשם ה' אל עולם" (בר' כא, לג).

עֲלִילוּתָיו: רש"י: מעללו.

רד"ק: העלילות שהתעלל בפלשתים על דבר הארון.

ג הַתְּהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ רש"י: התפארו במעוז שם קדשו, ק"ס לכס פטרון כמוכו. התהללו - 'פירונוטיץ' כלעז. לעזי רש"י:

פורונטיץ ור"ש *porwantez was* התפאר

מלה במלה: "פאר אהכם (את עצמכם)". הריז

הכפולה שנכל כתיב-היד (גם לעיל מס' 4062)

מצביעה אולי על *נמח זמחאאק*, בהשפעת ה"ו

של הקידומת, או שהסופרים השתמשו כבר בשיטת

הכפלת האות לסימן העיצור.

ראב"ע: הטעם, כי אין לשון שנקרא השם הנכבד בו, רק כנגד מעשיו, חוץ מישראל; על כן התהללו.

הרב מלבי"ם: התהללו מוסיף שיתהללו בשם קדשו, שם קדשו מורה על ההנהגה שנוהג בקדש, שהיא מובדלת מחקות הטבע הקבועים אל הנהגה קדושה מופלאה, וזה יהיה לפי קדושת ישראל ומעשיהם שלפיהן יתקדש שמו גם הוא, כמ"ש (ויקרא כב לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל, וזה תהלה ושבח לישראל אחר ששם קדשו מקודש ע"י קדושתם, ועי"ז ישמח לב מבקשי ה', כי יראו שנמצא למבקשיו ויתנהג עמהם כפי מדתם, וגם שכל מבקש דבר לא ישמח בעוד שלא מצא את המבוקש, אם מצד שיש ספק אם ימצאהו, ואם מצד שעדן לא הגיע לתכלית מגמתו, והשמחה לא תהיה רק עם השגת תכלית החפץ, בכ"ז לב מבקשי ה' ישמח, אם מפני שבודאי ישיגו מבוקשם, כי הוא נמצא למבקשיו, אם מצד שהבקשה בעצמה היא התכלית, כי ה' לא יושג לעולם רק יבוקש תמיד וזאת היא התכלית.

ז זָרַע אֲבָרְהָם עֲבָדוֹ בְּדַבְרֵי הַיָּמִים 'יִשְׂרָאֵל', אֲבָל הֵינּוּ הֵךְ. אֵין הַכוּוֹנָה לְבִנֵּי יִשְׁמַעְאֵל וְקַטּוּרָה, אֵף לֹא לְבִנֵּי עֲשׂוּ.

ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ כֵּאֵן יֵשׁ שִׁינוּי גָּדוֹל לַעֲזוּמַת דְּבַרֵּי הַיָּמִים: זָכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ כֵּאֵן מִשְׁבַּח אֶת הַקִּבְלָה עַל זִכִּירַת הַבְּרִית, וְשֵׁם פּוֹנֶה אֶל הָעַם לִזְכוֹר אֶת הַבְּרִית. פֶּסוּק זֶה מִתְהִלִּים מֵתֵאִים לִהְיוֹת בְּפִסּוּקֵי זְכוּרֹנוֹת הַנֶּאֱמָרִים בְּמוֹסָף רֹאשׁ הַשָּׁנָה. כְּמוֹ שֶׁשִּׁינוּ בְּמִשְׁנָה בְּמִסַּכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה ו' אֵין פּוֹחַתִּין מַעֲשֵׂרָה מַלְכוּיּוֹת מַעֲשֵׂרָה זְכוּרֹנוֹת מַעֲשֵׂרָה שׁוֹפְרוֹת. כְּלוּמַר מְזַכִּירִין בְּבִרְכוֹת מוֹסָף רֹאשׁ הַשָּׁנָה עֲשֵׂרָה פִּסּוּקִים מִהַמְקָרָא לְפִי הַסֹּדֵר, שְׁלוּשָׁה מִהַתּוֹרָה שְׁלוּשָׁה מִהַכְּתוּבִים וְשְׁלוּשָׁה מִהַנְּבִיאִים, וּמִסֵּיִימִים בְּפִסּוּק מִהַתּוֹרָה. בְּכָל בְּרָכָה מְזַכִּירִים פִּסּוּקִים מְעַנִּין הַבְּרָכָה. מַלְכוּיּוֹת – פִּסּוּקִים מְעַנִּין מַלְכוּת ה' בְּעוֹלָם; זְכוּרֹנוֹת – הַכֹּל לִזְכוֹרֹן לְפָנָיו; שׁוֹפְרוֹת – תְּקִיעָה לְפָנֵי ה' אוֹ שֶׁהוּא תּוֹקֵעַ בְּשׁוֹפֵר.

בְּמַחְזוּרֵי אֲשַׁכְנֹז וּסְפֵרֵד שְׁלוּשַׁת פִּסּוּקֵי זְכוּרֹנוֹת הֵם: שְׁנַיִם מִתְהִלִּים קִיָּא

1. [ד] זָכַר עֲשֵׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם ה':
 2. [ה] טָרַף נֶתַן לִירֵאָיו זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ:
 3. הַשְּׁלִישִׁי מִתְהִלִּים קוֹ מַה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחֵם כְּרָב חֲסִדּוֹ: בְּסֹדֵר הַתְּפִלָּה שֶׁל הַרְמַבְיָא וְכֵן נֹסַח תִּימָן שְׁנֵי הַפִּסּוּקִים הָרִאשׁוֹנִים נֶאֱמָרִים בְּרִצִּיּוֹת כְּפִסּוּק אֶחָד, הַפִּסּוּק הַשֵּׁנִי הוּא וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחֵם כְּרָב חֲסִדּוֹ: וְהַשְּׁלִישִׁי: זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צָוָה לְאַלְף דּוֹר: בְּנוֹסַח אֲשַׁכְנֹז ה' תְּקִיעָתוֹת " כְּלוּמַר פִּיּוּטֵי בְּרָכוֹת הַתְּקִיעָה בְּאוֹ לְהַחֲלִיף אֶת הַבְּרָכוֹת עֲצֻמָּן, מְשׁוּלְבִים בָּהֶם הַפִּסּוּקִים, וְחִתִּימוֹת הַבְּרָכוֹת. מֵאוּחֵר יוֹתֵר הַמְּשִׁיכּוֹ לּוֹמַר אֶת הַבְּרָכוֹת כְּמוֹ בְּתִפִּלָּה בְּלַחֵשׁ, וְהוֹסִיפוּ אֶת הַפִּיּוּטִים. לְאַחֲרֹנָה בְּהִרְבֵּה קִהִילוֹת חֲדָלוּ לּוֹמַר בְּכָלל אֶת הַפִּיּוּטִים הָאֵלֶּה. בְּקִהִילוֹת אֲשַׁכְנֹז מֵעֶרֶב הוֹתִיקוֹת וְהַמַּתְחַדְּשׁוֹת שׁוֹב אוֹמְרִים אֶת הַתְּקִיעָתוֹת. לְפָנֵיהֶם קִטְעִים מִהַתְּקִיעָתוֹת הַנְּהוּגוֹת מִמַּחְזוֹר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל ד"ר דְּנִיָּאל גּוֹלְדְּשְׁמִיד. בְּיוֹם הַשֵּׁנִי אַחֲרֵי תְּקִיעָתָא עִם פִּסּוּק מְזַכֵּרֹנוֹת מִהַתּוֹרָה מִמְּשִׁיכִים בְּפִסּוּק מִהַכְּתוּבִים
- 32 עוֹרְרֵת אֹז בְּפִעַל / עוֹרְרֵנוּ בְּלֹא פִעַל / הִלֵּא לְנִפְלְאוֹתֶיהָ / תַּעֲשֵׂה זָכְרוֹן:

פְּתוּב בְּדַבְרֵי קִדְשָׁהּ. זָכַר עֲשֵׂה לְנִפְלְאוֹתָיו. חֲנוּן וְרַחוּם יי:
וְנֶאֱמַר. טָרַף נֶתַן לִירֵאָיו. זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: (תְּהִלָּה קִיָּא דִּתְּ)

שְׁנֵי הַפִּסּוּקִים מְשַׁמְשִׁים כְּאַחַד אַע"פ שְׁבִין הָרִאשׁוֹן לְשֵׁנִי כְּתוּב "וְנֶאֱמַר".

אַחֲרֵי פִיּוּט עִם פִּסּוּק מִהַנְּבִיאִים וּפִסּוּק מִהַתּוֹרָה

קָדָם בְּנִתָּה לְדוֹרוֹת / נִמְתָּה / אֵין בָּהֶם חֶפֶץ / חִלְּפָתָם וְאַבְדָּתָם / מִהֵיוֹת לְזָכְרוֹן:
קִחָתָה דּוֹר מֵאַלְף / אֲמָרֶיהָ הִנְחִלָתָם / לְמַעַנָם בְּכָל דּוֹר / חִקָּתָה לְזָכְרוֹן:

פְּתוּב בְּדַבְרֵי קִדְשָׁהּ. זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ. דְּבַר צָוָה לְאַלְף דּוֹר: (תְּהִלָּה קָה ח)
וְזֶה הַפִּסּוּק שֶׁאֵינוֹ עוֹסְקִים בּוֹ עַתָּה.

וְעַתָּה הַפִּסּוּק הַשְּׁלִישִׁי (אַחֲרֵי הַפִּסּוּק מִהַנְּבִיאִים וְהַפִּסּוּק מִהַתּוֹרָה מְשׁוּלְבִים בְּפִיּוּט)

תַּעֲבֹתָ מֵאֹז / עֲדַת כָּל לְאֻמִּים / חֲשַׁקְתָּנוּ מִמֶּה / עֲדוֹת:
תִּמְוֹר כֶּסֶף נִמְאָס / דּוֹר נִשְׁכַּח קִחָתָה / קִנְנוּ שְׁנִיתָ / כִּי שִׁכְחָנוּ מְזָכְרוֹן:

פְּתוּב בְּדַבְרֵי קִדְשָׁהּ. זָכַר עֲדַתָּה קִנְיָתָה קָדָם גְּאֻלָּתָה שִׁבְטָה נִחְלָתָה.
הִרְצִיּוֹן זֶה שִׁכְחָתָה בּוֹ: (תְּהִלָּה עַד ב)

כֵּאֵן אֵין מְשַׁבְּחִים אֶת ה' עַל הַזְכוּרֹן, אֲלֹא מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ לִזְכוֹר אֶת עַם יִשְׂרָאֵל.

הפסוקים מתאימים לתוכן הפיוט. במקום הפסוק ויזכר להם בריתו... מופיע כאן פסוק זה, כי הוא משתלב עם לשון הפיוט.
 ר' ברוך אפשטיין בעל תורה תמימה עורר בספרו מקור ברוך כרך ג' החל מעמ' 1404 על עניין זה נביא קטעים מדבריו.

וזה פליאה נמרצה, שאין זכירה שבפסוק זה מאותו ענין ומאותה הוראה ומאותו דמיון של יתר הזכירות מכל הפסוקים המובאים בתפלה זו והשייכות לענין התפלה, כי כולן הן מהוראה ומדמיון, העלות על הלב או על הרעיון" ומענין הזכירה שאמר יוסף אל שר המשקים והזכרתני אל פרעה (ס"פ וישב); את חטאי אני מזכיר (ר"פ מקץ); מזכרת עון (פ' נשא); באת אלי להזכיר את עוני (מ"א, י"ז); הזכירו לגוים (ירמיה, ד'), זהרבה כהנה; ומה יצא שם "מזכיר" (ש"ב, ח' ט"ז), שענינו "שר כפרי הזכרונות למלך";

אבל הזכירה מן "זכר עשה לנפלאותיו" ענין אחר הוא, ממובן אחר, מהוראה אחרת ומדמיון אחר כלל! והוא ממובן עדות ושמירה בלב, כמו אבד זכרם (תהלים, ט'), לזכר עולם (שם, קי"ב), וזכרם לא יסוף מורעם (אסתר, ט'), והוא מה שקורים "מצבת זכרון" "שם עולם"; ולכן לדעתי — בא הפסוק הזה לתפלה זו בטעות, ובא תחת הפסוק בתהלים (ק"ה ח'), זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור, וזכירה זו מכוונת ממש לתכונת יתר הזכירות שבתפלה זו, כמו שבארנו;

בכלל דבריו הוא צודק לפי הכלל של ד"ר גולדשמיד במבוא שכמה פסוקים רצופים נחשבים פסוק אחד, כמו ארבעת הפסוקים של "מלך הכבוד" בסוף מזמור כד שנמנים פסוק אחד. לעניין פקפוקו אם הפסוק זכר עשה מתאים לזכרונות, הרי מסתבר שאין להחמיר בזה, אבל יתכן מאוד שראוי למדקדק במעשיו להוסיף פסוק זה לפסוקי הזכרונות¹³.

דָּבָר צִוְּהָ לְאַלְף דָּוָר: מהו הדבר יבואר בהמשך.
 רש"י: התורה, אשר צוה להודיעה בעולם לאחר אלף דור; וראה שאין העולם מתקיים כלל תורה, והעביר מהם תשע מאות ושבעים וארבעה דורות (ראה שו"ט קה"ג). ויש לפתור לאלף דור כפשוטו: זכר לישראל את בריתו אשר צוה, והבטיח לשמור להם לאלף דור, כעניין שנאמר "שומר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור" (דב' ז, ט).

ראב"ע: דבר צוה - כמו 'גזר'; כמו "ה' לא צוה" (איכה ג, לז). וטעם לאלף דור - כי שם ישראל לא יכרת, ועוד יירש ארץ כנען לעולם (ראה להלן, יא).
 רד"ק: ומה שאמר לעולם ולאלף דור - כי לעולם תהיה הארץ ההיא לישראל; אע"פ שגלו ממנה, עוד ישובון אליה, ולא יגלו ממנה עוד לעולם; וזהו לעולם ולאלף דור. ובמדרש (שו"ט קה"ג): מהו לאלף דור? - לאלוף שבדור; זה אברהם אבינו.

ט לְיִשְׁחָק: אותיות השיניים מתחלפות לפעמים. בברית מילה קורה שמכבדים קרוב משפחה או ידיד שאינו רגיל במקרא, וכשקורא מילים שאינן מוכרות לו או אינן שגורות על לשונו הוא

¹³ לא הגעתי להוראה ואינני מורה, מי שרוצה יכול לשאול בדעת רבותיו או להשאיר במנהגו הקודם. שיקול נוסף הוא שפסוקי זכרונות בכתובים הם רק שלושה בניגוד לפסוקי מלכיות ושופרות.

עלול לטעות בהן. צריך להשתדל לכבד רק מי שרגיל או לפחות עבר על נוסח הברכה ומכיר אותה. כן הדבר גם בברכות נישואין.
כאן מצוי שהמברך קורא "ליצחק" אם בגלל הפסוק המוכר לו יותר מ"הודו", או מחוסר תשומת לב, ראוי שאבי הבן או אחר יסב את תשומת לבו לפני הברכה.

יב בְּהִיוֹתָם בדברי הימים בְּהִיוֹתָם.
ראב"ע: ידבר על האבות, כי מספר בניהם היה מעט, גרים ותושבים בארץ. ראב"ע משווה גרים ל'גרים'.
רד"ק: כמעט זמן היו גרים בה, בארץ, כי הוצרכו לצאת ממנה, כמו אברהם שהלך בעבור רעב למצרים ולארץ פלשתים, וכן יצחק לארץ פלשתים, ויעקב למצרים; זהו שאמר "ויתחלכו מגוי אל גוי" (להלן, יג); ואע"פ כן היתה הבטחת האל אמונה בלבם, לא הרהרו אחריו.

תן לחכם ויהפם עור

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): php.gilionot/net.ladaat.www

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺